

Kje smo bili? Kje smo? Kam gremo?

Do revolucije smo bili Slovenci v krščanstvu. Uradno, politično in statistično smo bili v krščanstvu. Pol stoletja je politično sceno neogroženo obvladovala katoliška stranka. Na anagrafu so bili redki primeri ljudi, ki se niso izjavljali za rimske katoličane. Izstopi iz katoliške Cerkve so bili bolj izjemni kot redki. Posebno podeželje je bilo pod dominacijo katolištva, politično in kulturno. Podeželske odre je v glavnem zasedala katoliška dramatika. V šolstvu je imel svoje častno mesto verouk, tako v osnovni kakor v srednji šoli, čeprav je bilo osnovnošolsko učiteljstvo pod močnim vplivom liberalizma. Na univerzi se je lahko teološka fakulteta sklicevala na svojo pionirsko vlogo pri ustanovitvi slovenske univerze.

Mladino so najmočnejše nagovarjale katoliške organizacije, od levičarske Zarje preko duhovno usmerjenih mladcev v Katoliški akciji do salazarsko usmerjenih Stražarjev.

Eden od dveh vodilnih ljubljanskih dnevnikov je bil katoliški. Kultura je imela dve močni oporišči v literarnem *Domu in svetu* in v znanstvenem *Času*, tik pred vojno tudi v personalistično angažiranem *Dejanju*. Katoliška kultura se je lahko naslanjala na več založb, od tradicionalne Mohorjeve do Nove založbe. Na šolskem področju so se lahko katoličani ponašali z odlično humanistično gimnazijo v Šentvidu pri Ljubljani. Katoliške intelektualce je povezovalo ugledno Katoliško starešinstvo.

Versko življenje je bilo zelo živahno in oznamenovano z različnimi pobožnostmi. Manifestativna katoliška vitalnost se je posebej

izrazila v zadnjem desetletju pred vojno, ko je prišlo v Ljubljani do dveh mednarodnih katoliških kongresov: do Kongresa Kristusa Kralja in še posebej do Evharističnega kongresa. Omeniti moramo tudi široko razvejano katoliško športno organizacijo Fantovskih odsekov in Orlov. In katoliško prisotnost med izseljenci z Rafaelovo družbo.

Skratka: lahko rečemo, da je vso polovico stoletja vse do revolucije katolištvo v Sloveniji nudilo podobo množičnosti in kompaktnosti, to pa še posebej na podeželju. Na politični ravni je skozi desetletja z lahkoto ohranjalo večinski konsenz prebivalstva na volitvah.

Ali je tej zunanji podobi odgovarjalo tudi dejansko stanje krščanskega fenomena na Slovenskem, tako da je bilo mogoče mirno zreti v prihodnost glede možnosti nastopa idejnih ali organizacijskih kriz?

Zanesljiv detektor stanja v neki družbi je kultura. Z vidika kulture bi bila podoba stanja krščanstva na Slovenskem manj pozitivna. Opozicijo proti sebi je doživel od slovenske strani že Slomšek. Prvo evropsko kulturno jedro, ki se je izrazilo v dvojici Prešeren-Čop, je učinkovalo razsvetljensko-liberalno. Do konca stoletja je prišlo do odpadov med duhovščino (Lenart, Aškerc) in do zaostritve v polemiki z nasprotniki. Med modernisti je Cankarjevo krščanstvo bilo bolj čustveno kot refleksno, po dvajsetih letih pa je začel pronicati med inteligenco marksizem. V tridesetih letih je prišlo do zanimive konfrontacije: katoliškemu organizacijskemu potencialu se je čedalje bolj zoperstavljal miselni potencial

marksistične levice. Sicer pa je omenjeno strnjenost načela odcepitev krščanskih socialistov, ki so potem med revolucijo postali sateliti Partije in se končno odpovedali svoji identiteti. Katoliške enotnosti ni bilo več niti v kulturi, če upoštevamo izstop mnogih sodelavcev iz uvrščenega *Doma in sveta* ob Kocbekovi krizi.

Kljub vsemu temu pa je zunanjemu opazovalcu dajal slovenski katolicizem vtis neke množične in v glavnem kompaktne skupnosti.

Kako se je potem moglo zgoditi, da je isto Ljubljano, ki so jo v desetletju pred vojno zasule množice Kongresa Kristusa Kralja in Evarhističnega kongresa, samo čez kakšno leto obvladala Komunistična partija s svojim trojanskim konjem, Osvobodilno fronto, s svojo propagando in še posebej s svojim terorjem?

Čez štiri leta je bilo ono ponosno katolištvo, ki se je bilo pred vojno predstavilo svetu z dvema mednarodno odmevnima kongresoma, v prahu in pepelu: škof na begu, katoliško politično predstavništvo v eksilu, domača Cerkev v primežu aretacij, denacionalizacij in policijskega terorja, vse katoliške strukture ukinjene, od tiska do šolstva, zavedni katoličani degradirani v drugorazredne državljane.

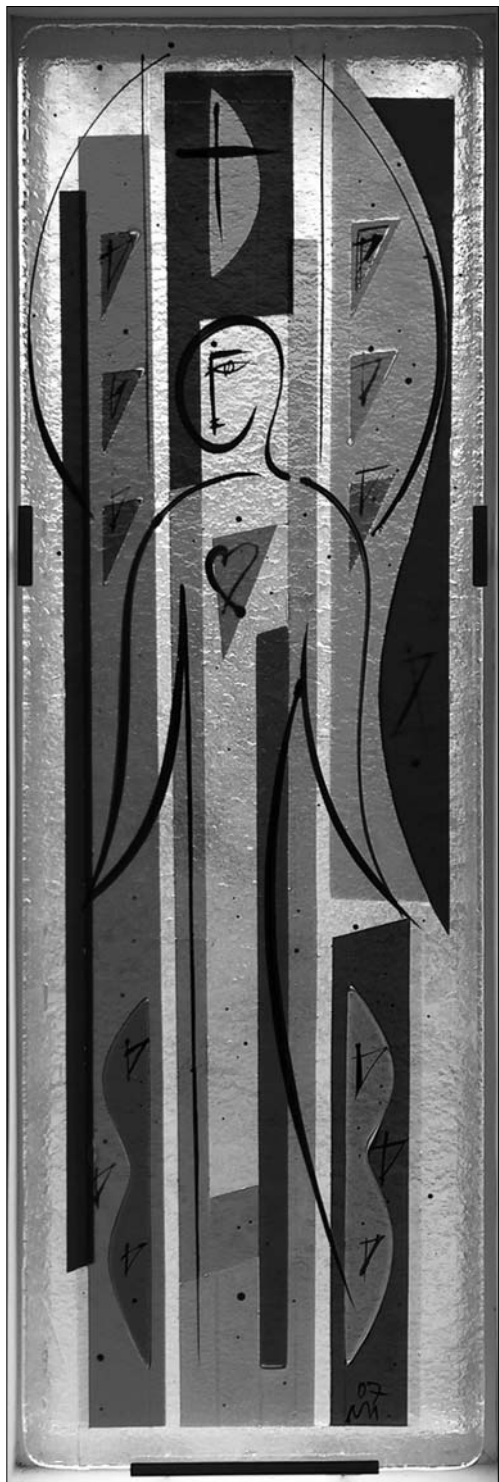
Bi se bilo zgodilo s slovenskim katolištvom po vojni drugače, ko ne bi bilo reklo svojega ne Osvobodilni fronti in bi sodelovalo s Partijo, namesto da se je v svojem protikomunističnem boju naslonilo na okupatorja? Po mojem je možen en sam jasan odgovor: ne. Tudi ko bi bili vsi slovenski katoličani šli z Osvobodilno fronto, njihova povojna usoda ne bi bila bistveno drugačna in to iz razloga imanentne izključujočnosti leninistične stranke, ki ne prenese niti potencialnega konkurenta, da ne govorimo o njenem destruktivnem odnosu do religije. Sicer pa so tu dokazi: primeri iz drugih katoliških skupnosti, na primer češke in še posebej poljske, ki jim Partija očitka kolabo-

racije ni mogla naprtiti, a je vendar z njimi ravnala skrajno sovražno, z istim ciljem popolnega uničenja kot na Slovenskem.

Na Slovenskem je poseben dokaz v ravnanju Partije do njenih bivših zaveznikov, krščanskih socialistov, ki jih je Kidrič v pisnu CK KPJ označil kot "zlato jamo" Partije. Pa so prav ti bivši "zlati" zavezniki so v povojnem režimu postali privilegirano lovišče tajne policije, njenega vohunjenja in provokacij. Njihov voditelj Kocbek pa je postal glavni sovražnik režima, ki ga je bilo treba policijsko nadzorovati prav do zadnjega diha v zavetišču na Bokalcu.

Raziskava zase bi bila potrebna o tem, kako se je obnašalo slovensko katoliško telo pod komunizmom, od hierarhije do množice vernikov. Cerkvi je bila dana milost, da je dobila ne samo svetniškega, ampak tudi značajsko nezlomljivega škofa. Njegovim naslednikom, ki so nastopili v manj ostrih razmerah in ob obnovljenih diplomatskih stikih s Svetim sedežem, je bilo lažje. Katoliška množica pa se posebno na podeželju ni bistveno skrčila, nasprotno, tam v šestdesetih letih je bilo čutiti v zraku znamenja nove krščanske renesanse. Teološka fakulteta, čeprav že l. 1952 izločena z univerze, je doživljala pretresljiv naval. Če je del duhovščine zaznamoval trenutek oportunitizma s Ciril-Methodijskim društvom, je druga skupina duhovnikov, teoloških profesorjev, izrazila katoliški odpor z znanim nastopom, kvalificiranim kot "banda štirih". Zaradi njegovega preroškega zagona je treba tukaj posebno omeniti lik mladega duhovnika Frančka Križnika, človeka krekovskega formata.

Da je slovenska Cerkev odigrala med komunističnim režimom eminentno opozijsko vlogo, dokazuje debela knjiga zgodovinarke Griesser-Pečar z vsemi navedenimi procesi proti duhovščini. V tem pogledu se noben drug stan ne more primerjati z njo, še najmanj pravniški. Vendar bistvo je bilo bistvo

Angel Velikonočnega tridnevja, 2007. Vitraj, poslikava na ploščo iz večbarvnega taljenega stekla, 176 x 56 x 1,5 cm. Kapela Božje ljubezni, Dom dr. Janka Benedika, Radovljica.

katoliške opozicije, na katero laična osamosvojitvena stran pozablja, že v samem obstoju Cerkve, v njeni institucionalni neodvisnosti in v množični podpori njenih vernikov. Vsaka nedeljska maša je objektivno bila demonstracija proti uradnemu ateizmu režima.

Kje smo?

Defenzivna drža evropskega katolištva se odraža tudi v nekoč tako katoliško samozavestni Sloveniji. Dovolj je pogledati, kakšno je katoliško zastopstvo v parlamentu slovenske republike: dve strančici, ki skupaj ne dosežeta kaj več kot 10 % glasov volilnega telesa. Zakaj ta dvojnost, ko bi tudi sama enotnost v parlamentu komaj kaj zalegla? Ob osamosvojitvi kakšnega bistvenega idejnega razhajanja med slovenskimi katoličani ni bilo. Vsi so si bili enotni v presoji, da je bila za njimi ateistična policijska diktatura, po kateri je bilo treba vzpostaviti evropsko demokracijo. Da je kljub tej enotni presoji prišlo od samega začetka do razcepa v katoliškem volilnem telesu, je torej mogla biti kriva ne ideja takšne ali drugačne katoliške politike, ampak bolj ambicija ljudi, ki jim je bila lastna veljava pomembnejša kot katoliška stvar. Dejstvo je, da tudi v demokratičnem sistemu kristjani na vladni ravni ne morejo igrati drugačne vloge kakor satelitsko, posebno če ta pride posebej prav vsakokratni vladni večini (današnji na primer v zadevi projekta goriskega megazabavišča ...).

Ko bi katoliška Cerkev imela tostranske cilje, kakor ji očitajo njeni nasprotniki, bi ob tej minorni parlamentarni vlogi katoličanov bil pogled na slovensko katolištvo deprimenten. Toda kristjani si morajo osvežiti zavest o temeljno nadnaravni vlogi Cerkve, da namreč Cerkev prvenstveno ni za ta svet. Kdor zanemari ta eshatološki vidik, vlači Kristusovo skrivnostno telo na raven, ki ni njegova. Ni nujno, da se to mora zgoditi levičarsko usmerjenemu kristjanu, kakor se je zgodilo Edvardu

Kocbeku. Lahko se zgodi tudi desničarsko usmerjenemu, ko na primer hoče identificirati slovensko katolištvo, če že ne Cerkev, z neko katoliško usmerjeno politično opcijo.

Je nadnaravni pogled alienacija od sveta? Katoličan bi se moral odločiti zanj, tudi če bi to bil. Pa izkušnje kažejo, da ni, saj prav nadnaravni pogled, ki je pogled vere, izžareva svojo silo v življenjsko konkretnost.

Kar se tiče hierarhije, je osamosvojitvena doba imela dva po temperamentu antipodna, čeprav po vnemi za Kristusovo stvar enakovredna pastirja: enega, nosilca predvsem ideje sprave ob tragičnem razkolu, ki tudi po revoluciji še razdvaja naš narod; drugega, kulturnika evropskega formata, nosilca katoliške jasnosti in samozavesti.

Zunanje katoliško dogajanje je doživela dva viška, dva obiska velikega Janeza Pavla II., enega, povezanega z beatifikacijo Antona Martina Slomška. Doživelo je tudi zunanje manifestacije, kot na primer uprizoritev pasijona v Škofji Loki in drugje. Doživelo je sinodo s klicem po življenju v času žalostnega demografskega upada. Doživelo je novo karizmatično romarsko središče, dolenjski Kurešček. Slovesno je proslavilo nekaj jubilejev, kakor na primer 300-letnico ljubljanske stolnice. V samostanu v Stični je bil ustanovljen muzej slovenskega krščanstva. Z ustanovitvijo novih škofij je dobila slovenska Cerkev novo pluralno predstavitev z možnostjo, da slovenski verski genij pride še bolj do izraza. Cerkev je bila aktivna na ravni kulturnoverske in karitativne dejavnosti, glede te je celo tekmovala z državnim Rdečim križem in s tem izzvala ljubosumje še močne antikrščanske levice.

Po nesrečnem poskusu s *Slovincem* takoj po osamosvojitvi katoličanom svojega dnevnika ni uspelo postaviti. Obe katoliški založbi, Mohorjeva in Družina, pa se lahko pohvalita s spodbudno aktivnostjo. Tudi s podvigi, ki imajo vsenarodni odmev, kakor je bil

Angel Vstajenja in razodetja Duha, 2007. Vitraj, poslikava na ploščo iz večbarvnega taljenega stekla, 176 x 56 x 1,5 cm. Kapela Božje ljubezni, Dom dr. Janka Benedika, Radovljica.

izid celotnega Platona pri Mohorjevi. Pogled na revijalno geografijo človeka ne poteši: laični *Novi reviji* bi morala odgovarjati enakovredna katoliška revija, namesto nje pa imamo v matičnem prostoru več periodičnih publikacij z omejenim vsebinskim zajemom, z nekakšno alergijo do ožje slovenske problematike, tu pa tam z domotožjem po folklori. Toda če že govorimo o katoliški univerzi, bi si morali biti glede kulturnih meril na jasnem.

Komaj kje je najti izraze katoliške intelektualne volje, posebno ker je videti katoliška inteligenca, ki le ima imenitne predstavnike posebej v humanistiki, dezorganizirana. Društva slovenskih katoliških izobražencev, ki sicer objavlja skromno, a tehtno letno glasilo *Zrno*, v javnosti ni čutiti.

Človek ima občutek, da današnji slovenski katoličan ob spominu na hiperorganiziranost predvojnega katolištva pri nas (hiperorganiziranost, ki ji niso manjkala ljubosumja in spori) čuti alergijo do zamisli kakšnih novih discipliniranih skupinskih združb. Ko da je organizacijski eros, ki je razvnel mlade katoličane pred vojno, ugasnil. Ali pa je to utrujenost po katakombah?

Kje torej smo? V reorganizirani slovenski Cerkvi, a ob rahlem upadanju cerkvenega obiska in duhovniških poklicev, ob rastoči rezervi do Cerkve zaradi denacionalizacijskih obdarovanj, ob naraščanju drog in alkoholizma med mladino, ob poganski držbi v kulturi.

Kam gremo?

Geografsko in zdaj tudi politično vključeni v Evropo bomo šli, kamor bo šla nova Evropa, ki noče v svojem statutu Kristusa. Kaj drugega bi si bilo težko misliti. Da bi Slovenija ostala v tej novi in poganizirani Evropi srečna enklava, si je komaj mogoče predstavljati.

Je torej tukaj pesimizem obvezen? Ni. Je pa realen, če si Bog ne privošči kakšnih izrednih posegov zunaj naše predvidljivosti. Če

zgodovina gre naprej, kakor gre, ne more peljati drugam kakor v še večje potrošništvo, v še večjo oddaljenost od Cerkve, v čedalje večje ignoriranje Kristusa. V čedalje globlje poganstvo.

Če ne bo čudežev - ti pa so pri Previdnosti, ki je zadnjih sto let presenetila svet z Lurdom, Fatimo, Medžugorjem, s patrom Pijem, materjo Terezijo, Janezom Pavlom II., z razsulom marksističnega imperija, zmeraj možni - bomo šli v poganstvo. Pravzaprav bomo vztrajali v poganstvu, saj smo v njem že - v intelektualni sferi od razsvetljenstva, na ravni mase pa že nekaj desetletij.

Med vrednotami, ki usihajo, je tudi narodna zavest. Ob dramatičnem demografskem upadu in liberalno-levičarski ravnodušnosti do narodne usode naj bi bil slovenski katoličan v tem zvest tradiciji katoliških rodov, prvi nosilec narodne zvestobe, in sicer ne v domačijski odtujenosti, ampak v sproščeni svetovljanski odprtosti.

Se bo s temi opcijami katoličan znašel sam? Morda, a z nečim božjim ob sebi: s svojo vero v Kristusa.

Navsezadnje to ne bi bilo nič nezaslišanega. Dovolj je, da se spomni, kako so morali apelirati na svojo vero njegovi bratje v preteklosti, postavljeni pred prav tako dramatične perspektive: kako je denimo notranje reagiral kristjan ob vpadanju barbarov, ob prelomu Rima z Bizancem, ob Lutrovem razkolu Evrope, ob razsulu papeške države, ob soočenju z nacizmom in leninizmom ...

To se pravi: krščansko bivanje - dramatično bivanje, kakor je sicer zmeraj bilo. Nič uležanega, rutinskega, manjvredno tradicijskega, ampak sprotno spopadanje z misterijem zla v sebi in družbi. Najprej v sebi in šele potem v družbi. Torej v nobeni preroškosti, ampak v ponižnosti delovnega dne, v zvestobi dvema stebroma: Resnici in Ljubezni. In ob gotovosti, da je Kristus res vstal, da je živ med nami. Tudi na Slovenskem.